

Hana Bockova

„Co jsou svatí anjelé, jak jsou na lidi laskaví“ : K tematizaci anděla v české literatuře doby barokní

Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education 2/3, 29-45

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

HANA BOČKOVÁ (Brno, Czech Republic)
e-mail: bockova[at]phil.muni.cz

„Co jsou svatí anjelé, jak jsou na lidi laskaví“. K tematizaci anděla v české literatuře doby barokní

Anděl¹, jeho původ, podoba, vlastnosti a působení náleží k tématům, jež jsou nedílnou součástí literatury doby baroka: konvenuje s její spiritualitou i obrazností, anděl jako prostředník mezi člověkem a Bohem je jedním z nástrojů realizace oné často připomínané lidské touhy po zpřítomnění Boha. Je subjektem, jenž díky své výsadní pozici může působit směrem ke člověku jako posel, tlumočník a realizátor boží vůle, současně ochránce a strážce člověka, je recipientem i prostředníkem v religiózní komunikaci (F. Miko²), již se člověk-expedient obrací k duchovním autoritám. Už z těchto několika slov je patrné, že se nepohybujeme na poli precizních dobových teologických úvah a angelologických spekulací, naše úvahy míří jiným směrem, jejich cílem je na příkladu prací dvou českých autorů doby baroka zachytit, jakým způsobem a s jakými cíli byla tato „andělská“ látka zprostředkována laickému recipientovi.

Prohlubování zbožnosti v širokých vrstvách obyvatelstva se zejména od počátku raného novověku děje – ve shodě se šířící se gramotností a rozvojem knihtisku – také prostřednictvím nábožensky vzdělávací literatury. W. Brückner³ nalézá principy, jež by tuto žánrově bohatou tvorbu pomohly usoustavit, v trojím funkčním zaměření, jež lze textům přisoudit: propagandistickém (v něm převládají narativní postupy a intence persvazivní), katechetickém (postupy rétorické, intence poučující s cílem získat) a nábožensky povznášivé s postupy meditativními směřujícími k posílení zbožnosti pomocí prožitku víry. Tyto tři směry jsou zřídka realizovány samostatně, častější je jejich spojení, v němž však zpravidla jeden převažuje: výsledné směřování takového souboru působí jako souzvuk; objevíme jej nejen

¹ Studie vychází s podporou Filozofické fakulty Masarykovy univerzity (Brno, Česká republika).

² Miko František, *Funkčný a výrazový synkretismus v barokové literatuře*, [In:] *Literární barok. Litteraria XIII*, Bratislava 1971, s. 199n. K otázce vnímání anděla od středověku po počátek moderní doby viz např. Schlieper Andreas, *Himmliche Heerscharen. Eine Geschichte der Engel*, WJS Verlag, Wolf Jobst Siedler jr., Berlin 2006.

³ K tomu srov. – vide: Brückner Wolfgang, *Thesen zur literarische Symbol des sogenannt Erbaulichen*, [In:] *Literatur und Volk im 17. Jahrhundert: Probleme populärer Kultur in Deutschland* Wolfenbütteler Arbeiten zur Barockforschung, Bd. 13, Teil 2, Wiesbaden 1985, s. 507.

v každém textu posuzovaném odděleně, ale i v makrostruktuře spisu tvořeného souborem prací.

„Modelovým čtenářem“ takového spisu je především laik; poučený teolog, jehož znalost dané problematiky je přirozeně mnohem hlubší, jako recipient není sice vyloučen, předpokládá se však, že mu spíše než jako zdroj informací slouží jako podnět, jež může posléze využít ve své vlastní kněžské práci. Texty jsou určeny jak k individuální četbě „pro sebe“, tak i k předčítání užšímu, zpravidla rodinnému kolektivu. Vedle tradičního poslechu kázání se tak nabízí další významný nástroj působení na recipienta s cílem kultivovat jeho víru, prohloubit znalosti jejích základů, otevřít nové cesty k jejímu hlubšímu prožití (meditace), případně též upevnit jeho pocit sounáležitosti s vlastní církví ve společnosti konfesijně rozdělené.

Anděl jako téma je pro text nábožensky vzdělávací mnohostranně využitelný, jak se pokusíme doložit na příkladu prací dvou českých autorů, vzdálených navzájem nejen časově, ale i konfesijně. Každý z nich zpracovává téma anděla poněkud odlišnou metodou a volí i jiné akcenty výkladu, oba však zohledňují předpokládaný vědomostní horizont svého modelového čtenáře a s tím související možnosti jeho mentální aktivizace. V obecné rovině tak chceme poukázat na některé z dobových autorských strategií a současně i upozornit na způsob uvažování o andělech, na ty z aspektů tohoto myšlení, které považovali autoři za aktuální či pro čtenáře přitažlivé a současně i za vhodné k realizaci vytčených nábožensky vzdělávacích cílů.

Práce *Theatrum divinum, to jest Divadlo boží, anjelům i lidem žádostivé* (1616) Matouše Konečného (1569–1622), biskupa Jednoty bratrské, navazuje na tradici encyklopedií-theater, jak je vytvořil evropský humanismus. Je dokladem přetrvávající představy o přehledně uspořádaném nadměsíčním prostoru-makrokosmu a jemu analogicky odpovídající skladbě mikrokosmu-člověka; ideje, která je v české literatuře právě touto encyklopedickou prací detailně a všestranně vyložena (o generaci mladší Jan Amos Komenský, ač chce z jejích obrysů vyjít ve svém plánu *Theatra universitatis rerum*⁴, tuto ideu jako zastaralou nakonec opouští). Je tedy *Theatrum divinum* výrazným (a pozdním) reprezentantem tohoto způsobu myšlení v celé jeho komplexnosti.

Kompozice spisu se opírá o schéma biblického stvoření světa v šesti dnech, jež jako šest dějství velkého divadla božího defilují před čtenářem-divákem usazeným v pomyslném hledišti. Sdělná představa světa jako divadla a současně úzké provázání výkladu světa s biblí dodává této vizi na autoritativnosti. Konečného explikace podoby sublunárního, „podměsíčního“ světa (2. – 6. den stvoření) je zajímavým exkursem do dobového uvažování o světě, nikoli ovšem v jeho reprezentativní, elitní vrstvě, která otvírá cestu moderní vědě. Mnohem spíše odhaluje

⁴ Plán *Theatra universitatis rerum*, v rozšířené podobě pod titulem *Amphitheatrum universitatis rerum*, Komenský připravoval v letech 1614–1627, nakonec jej jako neaktuální opustil.

kontury tradičního myšlení, opřené ještě o relikty středověkého symbolického myšlení a vizi jednoty poznání a víry.⁵

V centru naší pozornosti však bude „stvoření 1. dne“, úvodní obsáhlá kapitola zahrnující: „nebe, anjely, zemi a světlo“. Pasáž věnovaná andělům má rozsah větší než sto stran a zaujímá přibližně jednu čtvrtinu celé encyklopedie, autor tedy na výklad této látky klade velký důraz – prostřednictvím „andělské“ látky podniká poměrně detailní exkurs do oblasti věrouky, v míře, jaké se těmto otázkám při výkladu dalších pěti dnů stvoření už nedostává (v nich tematizuje svět ve všech jeho částech a člověka tak, aby k recipientovi promlouvali skrze svůj tradiční symbolický význam: tím způsobem pak učí člověka víře a morálce).

Základním pretextem této encyklopedie je bible: o ni se opírá hodnocení každé části jsoucna a jí je také stvrzováno, biblický text podává „návod“ k pochopení explikovaného jevu, jeho podoby, funkce i místa v celku. Výsadní pozice Písma a jeho soustavné využití má oporu v myšlení Jednoty bratrské, encyklopedie z těchto tradic vychází, a přestože zejména v oblasti výkladu přírody a člověka časem zastarala, právě ony duchovní a moralistní aspekty ji činí u čtenářů dlouhodobě oblíbenou. Pozornost zde věnovaná „andělské“ problematice dosvědčuje i úsilí českobratrských teologů vést laického čtenáře k hlubší znalosti věrouky a ovšem i morálky – „andělský“ vzor nastavuje člověku zrcadlo.

Tato látka vytváří tedy v encyklopedii uzavřený celek, může tak být recipientem vnímána jako organická součást šesti dnů stvoření, současně díky svým specifickým rysům je schopna stát i samostatně. Osnovu výkladu tvoří nejprve teze a poté její stručná explikace doprovázená odkazem (heslovitým či naopak dějově rozvinutým) na příslušnou biblickou pasáž; jde tedy o jakýsi „dialog“ s biblickým textem, připomínky dalších autorit (církevních otců či mladších teologů) zaujímají prostor mnohem menší. Konečný zná způsob myšlení svých čtenářů, dokáže předvídat i laicky zjednodušené soudy – a vyvrátit je. Tak vysvětluje, proč jsou „anjelé důstojnější tvor nežli nebe“, přestože nebe bylo stvořeno před nimi. Příčinou je, že bylo třeba, aby Bůh

„nejprve přibytke pro svůj rozumný tvor anjelský [...] učinil, aby i hned po stvoření svém měli kde bydlet“, především ale „když prvé nebe stvořil než anjely, tak i Mojžíš svým vypisováním vyšel vstříc bludu a zlému důmyslu lidskému, aby se někdo nedomníval, že Bohu všemohoucímu Stvořiteli anjelé něco napomáhali při stvoření světa“.⁶

Obezřetnost teologa vůči laickému publiku a jeho odpovědnost za správné pochopení závažné látky je patrná i z varovných formulací,

⁵ K tomu např. vide: H. Bočková, *Knihy nábožné a prosté. K nábožensky vzdělávací slovesné tvorbě doby barokní*, Matice moravská, Brno 2009.

⁶ Konečný Matouš, *Theatrum divinum*, s. 40.

„aby o nich (andělech – pozn. H. B.) snad někdo více aneb zase méně, než se sluší, s potupou jich i Stvořitele jejich, o nich nesmejše!“⁷

Vyjadřuje se proto precizně, aby se vyhnul možností laické dezinterpretace důležitých teologických otázek. Vyrací i špatné domněnky dávno, ovšem zřejmě stále aktuální: Mojžíš o andělech psal,

„aby lidu hloupému a k modlářství schopnému přičina se nedala“⁸.

Je tu sice řeč o starozákonních Izraelitech, ale jistě i o člověku 17. století; otevřený či skrytý dialog vede autor právě s ním, i odkaz na dávno „pohanský důmysl“, že andělé byli stvořeni před světem, kritizuje laické rozumování doby autorovy.

Prohloubení znalostí laiků v oblasti věrouky není ovšem jediným užtkem, jak už bylo zmíněno, podstatnou roli v textech tohoto typu hraje i možnost vyvození moralistních poučení z použité biblické látky. Někdy je biblický výrok či narativ interpretován jinou pasáží bible samé (především v rámci analogických vztahů mezi Starým a Novým zákonem), většinou však jeho interpretace směřuje přes objasnění „andělské“ látky k hlubším moralistním úvahám, jež mají zpravidla nadčasovou platnost, ale lze je vztáhnout i k aktuálnímu dobovému myšlení či dokonce situaci: ve všech případech tak stvrzují nezpochybnitelnou autoritu svého zdroje. Konečný z ní přejímá pasáže různého charakteru: řetězce pojmů sumarizujících aspekty jistého subjektu či jevu, jednověté odkazy na biblickou epizodu, dostatečně známou, aby čtenář ze své paměti doplnil příběh v jeho celistvosti (*in margine* uvedená lokace pasáže stvrzuje její autentičnost, případně nabízí možnost snadno ji nalézt v bibli a dobrat se větších podrobností). V takovém případě jde spíše o jakési „exemplum v zárodku“, narativ nerozvinutý, spoléhající na čtenářovu znalost látky či ochotu obrátit se na primární zdroj. S tímto typem exempla pracuje Konečný nejčastěji, vzácněji uvádí narativ rozvinutý, dokonce i beletrizovaný do takové míry, že přesahuje svůj původní biblický rozsah.

Sám výklad je jasně strukturovaný, dotýká se prostoru, v němž andělé sídlí (třetí nebe, spolu s Bohem a vyvolenými, což otvírá zbožnému čtenáři perspektivu spásy; jeho krásu přiblíží obraz nebeského Jeruzaléma z Apokalypsy). Zachycuje akt stvoření andělů, jejich rozdíly, vlastnosti (rozumnost, svatost, svobodnost, nesmrtnost), zmiňuje jejich hierarchii a specifikuje každý z „andělských kůrů“, podrobně popisuje všechny atributy „andělů dobrých“, jejich jména, „utvrzení“, známost, moc a sílu, řeč, zjevování se, povinnosti i pocty, které jim člověk má činit. Nejživěji působí výklad o vztahu andělů a lidí a jejich vzájemných povinnostech:

⁷ Ibidem, s. 56.

⁸ Ibidem.

andělé lidi vyučují, chválí, těší, trestají, provázejí duše zemřelých, chrání jejich těla před d'áblem a u Posledního soudu oddělují dobré od zlých; člověk je tak po celý život pod jejich ochranou, na niž je povinen reagovat vděčností – zde zřejmě autor využívá i vlastní kněžskou zkušenost a reflektuje i dobovou úctu k andělům a její fasety.

Snad až překvapivě obsáhle je rozvinuto téma „zlých andělů“. Osnova výkladu je podrobná podobně jako u „andělů dobrých“, nicméně autor opouští původní tón mírně moralizující, aby přešel k důraznému naléhání, napominání, varování, zákazům. Čtenář se poučí, jak d'ábelské nebezpečí ve svém životě rozpoznat, jak se mu bránit. V opozici k předchozímu útěšnému obrazu soužití zbožných lidí a andělů je tu předkládán negativní obraz porušení všech předchozích zásad lidskou hloupostí, pověrečností – a nedbalostí špatných kněží. Tematizace zavřehodných stránek lidského jednání je přirozeně použita jako nástroj k ostřejšímu, moralistně vyhocenějšímu výkladu. Oba obrazy jsou tak emočně velmi rozdílné: apel, příkaz, varování před hříchem s jeho fatálním dopadem na spásu člověka je přirozeně mnohem vypjatější. Zaujme především podrobná typologie čarodějnictví (osm druhů⁹), zde se vedle biblických důkazů o jejich existenci výjimečně prosazuje i dobová praktická zkušenost, stejně jako u popisů všech zakázaných magických praktik („točení říčcí, kolem mlejnským, sekerou“, četba čarodějnických knih), hovoří se o „nynějších pověrných lidech“ a opět o „špatných kněžích“, kteří jim nedokážou v pěstování magie zabránit. Biblické příběhy použité jako varovná exempla nevytvářejí jako v případě líčení dobrých andělů vizi jednotného proudu, v němž biblické postavy jednají v souladu s nimi, jsou jimi vedeny a chráněny. Takový kýžený pozitivní a následováním hodný obraz duchovní vzájemnosti „andělů zlí“ přirozeně porušují: už sám fakt jejich odpadlictví otvírá prostor pro tematizaci zla, víc tu vynikne odvěkost konfliktu mezi dobrem a zlem, nástrahy kladené nejprve biblickým postavám se znovu a znovu opakují i v přítomnosti; namísto klidného plynutí života s „dobrymi anděly“ je tu obraz dramatických konfliktů. Konečného výklad o zlých andělech působí jako „negativní katechismus“, na jehož pozadí výrazněji vyniknou ctnosti, o něž má člověk ve svém životě usilovat – více než na jiných místech *Theatra divina* tu vystavávají důležité cíle nábožensky vzdělávací.

Příznačné je též uvažování o zázracích. Je to téma živé, rozvíjející se barokní zbožnost téma zázraku jako důkazu boží vůle soustavně pěstuje, ovšem zejména ve svém katolickém proudu. Konečný jako nekatolík k zázraku přistupuje z jiného úhlu pohledu: zabývá se jím až ve výkladu o zlých andělech, a tedy větší důraz než na pravý, boží zázrak, klade na otázku jeho správného rozpoznání od zázraku, jenž je dílem d'ábla. Ten pak zevrubně vysvětluje v opozici k zázraku božimu („d'áblův“ je lživý, klamavý, pravdu boží zatemňuje, zlehčuje čest a slávu

⁹ Patří sem věštec, planetář či snář, čarodějník, kouzelník či kejklíř (kteří lidský zrak mámí), losník, zaklínač, hadač, čemokněžník. Viz Konečný Matouš, op. cit., s. 151.

boží, vede člověka „k zahynutí věčnému“). Víc pozornosti věnuje tedy nekatolík Konečný aspektu možnosti špatné interpretace, a tedy nebezpečí ohrožení člověka, ostatně zde už připomenutý jeho souvěrec Komenský se domnívá, že doba, kdy Bůh promlouval k člověku prostřednictvím zázraků, už pominula.

Navzdory všem uplatněným postupům, jež původní strohou strukturu textu mohou beletrizovat, zůstává Konečného *Theatrum divinum* prací naukovou, encyklopedickou, v níž dominuje důraz na strukturování látky, aby jasně vynikly vztahy, analogie i protiklady pojmů a témat, jež lze pomocí poměrně jednoduchého a sdělného pojmového aparátu zachytit. Víze světa-theatra božího defilujícího před divákem v šesti dějstvích, jakkoli má potenciálně dramatický charakter, je využita jako přehledné schéma, v jehož kompozici čtenář (velmi často nezkušený) neztratí orientaci, jeho pohyb takto interpretovaným světem mu dává jistotu, že každý z prvků, u něhož se se zájmem zastaví, je součástí logického systému zašitěného nejvyšší, boží autoritou.

Druhým textem tematizujícím anděla je spis *Knížka pobožná o svatých anjelích, v níž se vysvětluje, co jsou svatí anjelé, jak jsou na lidi laskaví, jak mnohá dobrodini lidem činí a jak mají býti od lidí vážení a ctěni* (1699). Napsal jej Valentin Bernard Jestřábský (1630-1719), rodák z Moravské Ostravy, jezuita, jenž většinu života prožil jako kněz v obcích na Bměnsku. Je to typ autora pevně svázaného s prostředím moravských městeček a venkova, s jasně stanovenými cíli pastorační činnosti a velkými zkušenostmi, které zúročil ve svých nábožensky vzdělávacích textech¹⁰. Jeho spisy obecněji reprezentují dobové metody práce kněží s širokými vrstvami laických čtenářů a posluchačů. Jestřábský je invenčním autorem, který dokáže účinně toto publikum oslovit a jemuž předává poznatky, které by jinak bez poučeného vedení neumělo adekvátně absorbovat.

Od *Theatra divina* dělí *Knížku pobožnou* téměř jedno století společenského a literárního vývoje. Spojuje je sice společná intence výchovy čtenáře k poučenější víře, autory však odlišuje jejich konfesijní příslušnost se všemi důsledky z toho plynoucími: vedle českého bratra tvořícího těsně před protihabsburským povstáním, jehož důsledky jeho církve těžce zasáhly, je tu jezuita, do jisté míry realizující svým dílem i protireformační program, „svědek“ vrcholícího katolického baroka.

Knížka pobožná o svatých anjelích, jakkoli sepsaná až v posledním dvacetiletí autorova života, je fakticky Jestřábského prvotinou na poli tvorby nábožensky vzdělávací. V ní použitá autorská strategie se poté v mírných modifikacích objevuje ve všech jeho česky psaných textech. Je důkazem, že vytvořený model práce se

¹⁰ Kromě zmíněného jsou např. – vide: *Stellarium novum* (1701), *Vidění rozličné sedláčka sprostného* (1710 nebo 1716), *Kazatel domácí proti sedmi hlavním smrtedlným hříchům* (1709), *Katechismus domácí pod titulem a způsobem rozmlouvání hospodáře s hostem* (1715); je též autorem souborů latinských kázání *Opus novum tripartitum concionum moralium* (1712) a *Concionator extemporaneus* (1717).

čtenářem se osvědčil už v první jeho práci, a zůstal proto zachován i v textech dalších, byť žánrově odlišných (alegorické putování, katechizující výkladové texty, dialogy aj.). *Knížka pobožná* je dvoudílný text, v první části tematizující andělskou látku, v druhé přecházející od katechizačního výkladu k „meditatio“, k níž čtenáře vedou zde shromážděné modlitby k andělům. Latinská dedikace archandělu Michaelovi i ostatním andělům je tradičním vyjádřením úcty, stvrzeným ilustrací na frontispisu, andělem doprovázejícím člověka do kostela, k modlitbě: vzájemný vztah člověka a anděla je ústředním tématem spisu. Zdůvodnění jeho vzniku

(„... ut homines simplices et plebejos de vobis, de vestra in homines charite, sollicitudinem, providentia et beneficiis edocerem“¹¹)

je posléze rozvinuto v krátké Předmluvě pobožnému čtenáři, v níž předkládá knihu jako nástroj k prožití úcty k andělům, aby se

„dočísti mohl každý, co jest anjel a co anjel strážce: item, jaká jeho láska k člověku, jaká dobrodiní lidé od svatých anjelův přijímají: a tomu vyrozumějíc, aby se naučil, jak jest povinen jim býti vděčný, je cítí, pozdravovati a před nimi šetně a počestně se chovati.“¹²

Je tedy Jestřábského přístup k látce poněkud jiný než je tomu u Konečného, ostatně Jestřábský nepřímo reflektuje jiný stav společnosti, než v jakém tvořil Konečný. Na konci 17. století je již katolická víra ve společnosti plně prosazena, její součástí je i úcta k andělům (podobně jako velmi rozšířená úcta ke světcům či úcta mariánská). Odlišný je však autorský přístup k tématu a poněkud i cíle, k nimž text směřuje. Jako ostatně ve všech Jestřábského česky psaných pracích, jimiž oslovuje především laika, je i zde teologické zázemí „andělské látky“ vyloženo s ohledem na předpokládaný vědomostní horizont čtenářů a do jisté míry i čtenářský vkus, jak se pokusíme doložit dále. Jestřábský nemusí ideu o světě „plném andělů“, jež člověka chrání a zprostředkují jeho kontakt s Bohem, probojovávat, je zažita, jeho cílem je ji účelně a názorně propojit s morálkou, aplikovat na otázky lidské existence a perspektivy spásy.

Jako metodu výkladu volí dialog, není to však „oživený“ výklad, jaký později použil ve svém *Katechismu domácím pod titulem a spůsobem rozmlouvání hospodáře s hostem* (1715), kdy je věrouka traktována na osnově rozhovoru dvou subjektů, aspoň formálně zakotvených v realitě venkovského života, který je recipientovi blízký. V *Knížce pobožné* je to formální didaktické schéma, které umožní látku přehledně rozčlenit a vyložit.

Z dvanácti kapitol prvního dílu se pouze úvodní dvě soustředí na podstatu andělské problematiky: co jsou andělé, kdo a kdy je stvořil; ve výkladu objasňuje

¹¹ Jestřábský Valentin Bernard, *Dedicatoria*, [In:] *Knížka pobožná*, s. II.

¹² Idem, *Předmluva*, [In:] *ibidem*, s. IV.

jejich krásu jako kategorii duchovní i estetickou, jejich sílu, rozumové schopnosti – andělské atributy tak tvoří trojice:

„Krásný, moudrý a mocný“.¹³

Příliš nerozvádí ani výklad andělské hierarchie, devět kůrů andělských explikuje ve shodě s dobovou teologií.¹⁴ Od kapitoly třetí následují výklady spočívající na linii anděl – člověk: anděl-strážce člověka, andělská péče o člověka duchovní i fyzická, andělské trestání nedobrych lidí a radost z lidí dobrých a pobožných. Vzájemnost lidí a andělů je ovšem oboustranná, text radí, jak se člověk může andělu svým životem „připodobnit“, jak má projevovat svůj vděk a lásku k němu. Vytváří tedy radostný obraz existence žité pod boží ochranou, jež je realizována především anděly jako laskavými strážci, pečovateli (někdy v pozici i mile komické, „polidštěné“ – anděl šeptá do ucha kazateli a radí mu, o čem má mluvit), samozřejmě i karateli. Snad v tom lze sledovat i jistou analogii k myšlenkám A. Gureviče, který ve výkladu o rozmachu středověkého kultu svatých uvádí:

„Vzdálené a pro prostáčky málo pochopitelné božstvo, panující nad světem, je zastínováno svěťci, blízkými a dostupnými každému chápání; jsou nadáni lidskými rysy a emocemi a působí mezi lidmi.“¹⁵

Přítomnost andělů v každé životní chvíli a situaci pomůže tedy člověku do jisté míry zjasnit představu boží moci, rozhodně však mohou posloužit (podobně jako svěťci) jako vzor, jemuž se má dobrý křesťan přiblížit. Andělé však nejsou jen ochránci lidského života,

„jsou také strážcové celých království, zemí, měst a městeček a vesnic, i také kostelův, oltářův posvěcených, domův a palácův velikých knížat a monarchův světa tohoto.“¹⁶

Tato intenzivní představa světa obklopeného ve všech jeho částech boží vůlí zprostředkovanou anděly je součástí duchovního prostoru doby barokní, ostatně sám Jestřábský ve své další práci *Stellarium novum. To jest Knižka pobožná o*

¹³ Ibidem, s. 3.

¹⁴ „Zpravidla se rozeznává devět andělských kůrů rozdělených na tři hierarchie (podle Pseudo-dionýsiova díla *De hierarchia caelesti*): Cherubíni (Cherubim), Serafíni (Seraphim) a trůny (Throni) – hledí na Boha; panstva (Dominaciones), knížectva (Principatus) a mocnosti (Potentiae) – pečují o věci světa; síly (Virtutes), archandělé (Archangeli) a andělé (Angeli) – plní zvláštní Boží příkazy.“ Rulišek Hynek, *Postavy, atributy symboly. Slovník křesťanské ikonografie*, 2. vyd., České Budějovice, 2006 [heslo: Anděl].

¹⁵ Gurevič Aron, *Nebe, peklo, svět. Cesty k lidové kultuře středověku*, H & H, Jinočany 1996, s. 156-157.

¹⁶ Jestřábský, op. cit., ibidem, s. 13-14.

blahoslavené Panně Maryji, v níž se naučení dává, jak má býti od lidí ctěna a chválena blahoslavená Boží rodička Panna Maria (1701) vytváří analogický a dobově zažitý obraz světa chráněného Pannou Marií – obě tyto vize konvenují s dobovou zbožností.

V *Knížce pobožné o svatých anjeliích* Jestřábský také poprvé používá autorskou metodu, která se postupně v různých variantách objevuje i v dalších jeho českých nábožensky vzdělávacích pracích. Výkladové úseky, krátce a výstižně (snad i pro lepší zapamatovatelnost) formulované doprovází bohatým argumentačním materiálem. Je vzat z dobových oblíbených textů, jejichž seznam, podle tematického zaměření práce, k níž je připojen, mímě variováný, občas vloží do závěru. Jeho jádro tvoří samozřejmě bible, texty církevních otců a poté několik populárních souborů exemplů v různých vydáních (*Magnum speculum exemplorum*, *Flores exemplorum*, *Atlas Marianus*¹⁷), ale též úryvky z kronik aj. Biblický materiál uvádí Jestřábský buď jen v krátkých odkazech doplněných lokací, nebo v podobě beletrizované. Přidává tak k přítomnému světu i exkurs do biblického časoprostoru – a čtenář se cítí být svou existencí jeho pokračovatelem: podobně jako je v péči andělů nyní, byl tehdy Lot utíkající ze Sodomy, anděl ochlazoval mládence v peci ohnivé, chránil Daniela v jámě lvové, třikrát napomínal spícího sv. Josefa, aby neopustil těhotnou pannu Marii atd. atd. Stejně působí na čtenáře i příběhy ze života současníků ve vzdálených končinách světa – andělé chrání misionáře v Číně, Indii, Brazílii. Andělé však také „tvoří“ i dějiny, pomáhají v boji s Turky – boží svět je tak vyličen v celé své časové i prostorové šíři.

Jestřábský zde poprvé a napříště i ve většině svých prací doslova sytí výklad narativy ve funkci exempla: vše může být využito k účinnému moralistnímu napomenutí. Mezi příběhy umisťuje výzvy, upozornění na důležitou pointu: vede tak čtenáře k soustředěnému čtení, schopnosti (jež jistě ještě není všem samozřejmá) promýšlet přečtené pasáže, vyhmátnout podstatné duchovní poselství v nich skryté. Někdy však jeho vstupy mezi narativy působí dojmem, že je sám stržen proudem vyprávění a upozorňuje:

„Ale to jsou známé a často slychané historie. Slyšme jiné“, nebo „Co jsem až posavad pověděl, divné věci jsou, ale poslyš divnější“, podobně gradační účinek má i „Pěknější ještě historii nacházím...“.

Na některých místech se tak exempla hromadí a vytvářejí shluky, jež – aniž by zradily svůj původní moralistní význam – dokážou čtenáře zaujmout někdy napínavostí příběhů, jindy exotičností prostředí nebo originalitou zápletky. V tomto

¹⁷ *Magnum speculum exemplorum* jezuitů Ioannesa Majora (četrná vydání, poprvé r. 1603), *Flores exemplorum* [...] jezuitů Antoina d'Averoult (Jestřábský používá lat. podobu Dauroultius, opět četrná vydání, poprvé r. 1603), *Atlas Marianus* Wilhelma Gumppenberga (poprvé vydán r. 1657).

ohledu dosahuje i dalších než nábožensky vzdělávacích cílů, „vychovává“ čtenáře beletrie.

Druhý díl *Knížky pobožné* tvoří soubor modliteb k andělům, v němž se Jestřábský odvolává na „knihu o svatých anjeliích Jeremiáše Drexelia“. Jezuita Jeremiáš Drexel (1581 – 1638), kazatel na kurfiřtském dvoře v Mnichově, byl podle Josefa Vašici „nejskvělejším představitelem asketické literatury německé“¹⁸ proslulým i díky tomu, že jeho texty přijímali i protestanti. Mezi jeho texty přeloženými do češtiny nalezneme především takové, jež emfaticky poukazují k vyústění života nazíraného z pohledu konečného účtování. K nim náleží i jeho práce *Horologium auxiliaris tutelariorum angelorum* (1623), do češtiny přeložená Tomášem Ignácem Placaliem pod názvem *Orloj aneb Budič anjela strážci, dnem i nocí k dobré smrti horlivému modlení a k příkladnému životu křesťana zbuzující* (1636).

Je to kniha zaměřená na modlitební praxi; v úvodní promluvě k andělu strážci vytyčuje autor tři základní úkoly člověka – učit se zemřít (podmínka, bez níž nelze žít v Bohu), učit se žít (podmínka, bez níž se nelze modlit) a učit se modlitbě: spis je mu kompendiem vedoucím člověka trojímu podstatnému: mori, vivere, orare, kompozičně spočívající na představě „orloje“ s jeho vyobrazením dvakrát dvanácti hodin. Každá z dvanácti hodin denních má své duchovní téma, nazírané z perspektivy smrti, života a modlitby, v rozjímavých modlitebních textech, výzvách, napomenutích. Dvanáct hodin nočních považuje autor za vhodný prostor pro osvojení si všech návodů sdělených v hodinách denních, proto v každé noční hodině předkládá čtenáři rozjímavé téma.

Drexelovo *Horologium* je bezesporu velmi účinnou učebnicí modlitby a rozjímání a zřejmě oslovilo i Jestřábského. Jakkoli uvádí, že modlitby v jeho *Knížce pobožné*

„pobožný čtenáři teď v hojnosti vypsané z jiných pobožných knížek a dávno schválených máš“,¹⁹

k Drexelovi se hlásí jako k jedinému jmenovanému autorovi. V úvodu ke druhému dílu *Knížky pobožné* cituje devět Drexelových „naučení před hodinami nočními“, proč máme „svaté anjely strážce naše a jiné všechny svaté anjely ctít“.²⁰ V souboru modliteb k andělům nalezneme z *Horologia* převzaté modlitby zařazené k 3. hodině denní (u Jestřábského označené jako „Jiné hodinky o svatých anjeliích“),²¹ podobně Drexelova litanie u 4. hodiny denní je u Jestřábského „Letanya druhá o svatých anjeliích“,²² na některých místech Jestřábský sám na přejímku

¹⁸ Vašica Josef, *České literární baroko. Příspěvky k jeho studiu*, Atlantis, Brno 1995, s. 138.

¹⁹ Jestřábský, op. cit., ibidem, s. 103.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem, s. 121-130.

²² Ibidem, s. 130-135. V některých místech však Jestřábský verše rozšiřuje, případně třikrát opakuje.

z Drexelova spisu upozorňuje.²³ K úvaze o vzájemných vztazích obou spisů vedou i příklady, jakým způsobem andělé pomáhali biblickým postavám (*Horologium*, 5. hodina denní). Našli bychom je u Jestřábského výkladů prvního dílu *Knížky pobožné*, je však třeba dodat, že jde o témata natolik známá, že jejich převzetí z bible nevyžadovalo velkou invenci. Jestřábský se tedy mohl o Drexelovu práci opřít při výběru textů k „andělské“ tematice, koncepci *Knížky pobožné* však neovlivňuje. Drexelův text navíc, zejména ve své původní latinské verzi, předpokládá přípraveného recipienta, schopného ocenit nabízené podněty, *Knížka pobožná*, jak už bylo zmíněno, je primárně určena „sprostnému“ čtenáři a jemu uzpůsobuje i svou náročnost.

V Jestřábského díle se s postavou anděla setkáme ještě jednou, a to v jeho alegorizující próze-putování nazvaném *Vidění rozličné sedláčka sprostného* (1710 nebo 1716), v němž anděl spolu s další postavou, sedláčkem, reprezentantem stavu, jehož má Jestřábský tradičně na paměti jako čtenáře svých prací, poznávají svět. Anděl v roli „přívodce pravého“²⁴ vede sedláčka za ruku tímto světem, v dialogu, jenž, ač je od podstaty opět jen didaktickou pomůckou výkladu, mu dovolí klást „všetečné otázky“, ponechává mu tedy i jakousi názorovou volnost, pobízí jej:

„Schválíš to, aneb ne, potom mně oznámíš.“²⁵

A sedláček v jakési jednoduché reflexi poznávané reality reaguje jako zástupce lidového světa a jeho myšlenkového horizontu. Anděl mu umožňuje poznat podstatu dobra a zla a jejich vázanost na lidské činy, také pravidla, podle nichž Bůh rozděluje svou přízeň: sedláček totiž nechápe,

„že zlým lidem obyčejně dobře se dařilo, a dobrým zle a nevesele.“²⁶

Důležité je proto pozorovat svět (ve všech sociálních vrstvách, ale i v neomezeném geografickém či časovém prostoru), kde se dobré a zlé skutky konají, ale stejně nezbytné je navštívit i krajiny posmrtné, neboť tam jsou definitivně rozsuzovány; práce tak získává i eschatologický rozměr. Všední a sváteční život „malého“ člověka je nahlížen z různých stran i v rozdílných fázích svého plynutí. Do konce, ač skrytě, je tu stále přítomen i ďábel jako andělův protihráč, na nebezpečí jeho vlivu oba poutníci neustále upozorňují. Jestřábského oblíbený korpus exempl

²³ „Vzdychání ke všem milým svatým anjelům, e Drexelio hora 10 [...] Jiná modlitba a vzdychání člověka skonávajícího, e Drexelio hora 11“. Ibidem, s. 157.

²⁴ K tomu srov –vide: Hodorová Daniela, *Jan Ámos Komenský*, [In:] Zeman M. a kol., *Rozumět literatuře. Interpretace základních děl české literatury I*, Praha 1986, s. 43-50.

²⁵ Ibidem, s. 10.

²⁶ Jestřábský Valentin Bernard, *Vidění rozličné sedláčka sprostného*, ed. M. Kopecký, Uherský Brod 1973, s. 26.

je tu v modifikované podobě uplatněn v andělových promluvách: sedláckova pozorování světa jsou andělovými „příklady“ stvrzována nebo korigována, dodávají jim hlubší morální platnost, závaznou, jak exempla dokládají, v každém okamžiku a na každém místě (a jistě zvyšují i čtenářskou přitažlivost textu). Anděl jako „zasvětitel“ tu fakticky realizuje všechny podstatné funkce, které Jestřábský zaznamenává ve své *Knížce pobožné*. Zdá se, jako by chtěl účinnost svého výkladu „andělské látky“ prověřit na literární postavě, jež má všechny tyto rysy realizovat v syžetovém textu.

Předložené texty jsou jen malou ukázkou barokní české produkce, která se dotýká „andělské“ látky a úcty k andělům. Navzdory odlišnostem pramenicím z konfesijní příslušnosti autorů či z rozdílné žánrové podoby je spojuje společná intence vzdělávat ve víře. Naznačují, že k tomuto cíli lze postupovat různými metodami, avšak svého primárního recipienta-laika, čtenáře „sprostného“, jak jej zejména Jestřábský explicitně oslovuje, vedou shodně k soustředěné četbě a k její ideové reflexi spojené s naplňováním stanovených postulátů, které tohoto čtenáře mentálně a především duchovně rozvíjejí.

Abstrakt / Abstract in Czech:

Článek na příkladu dvou českých textů doby barokní ukazuje, jakým způsobem bylo použito téma anděla a andělské úcty k cílům nábožensky vzdělávacím. *Theatrum divinum* (1616) nekatolíka M. Konečného je encyklopedie založená na vizi světa jako božího divadla, v němž je v šesti dějstvích (šesti dnech stvoření světa) vyložena podoba makro- a mikrokosmu. Víra v anděly je jeho součástí a její výklad je ilustrován biblickými příklady.

Knížka pobožná o svatých anjeliích (1699) jezuitů V. B. Jestřábského zachycuje spiritualitu vrcholného baroka. V centru její pozornosti je vzájemný vztah člověka a anděla, kultivuje čtenářovu zbožnost, schopnost meditace a modlitby. Dobovou představu o andělu jako průvodci člověka životem využívá Jestřábský i v alegorické próze *Vidění rozličné sedláčka sprostného* (1710 nebo 1716). Interpretace textů se opírá o strukturální analýzu, pokouší se též charakterizovat autorskou strategii zaměřenou na prohloubení znalosti víry modelového recipienta. Přínos článku lze spatřovat v tom, že zvolené texty sleduje též z hlediska jejich významné funkce mimoliterární, prezentuje metody a postupy, které vedou modelového recipienta k rozvíjení úcty k andělům a tím i k prohloubení jeho zbožnosti.

Klíčová slova

barokní zbožnost, nábožensky vzdělávací literatura, anděl, *Theatrum divinum* Matouše Konečného (1569 – 1622), *Knížka pobožná o svatých anjeliích* Valentin Bernarda Jestřábského (1630 – 1710), česká literatura, literatura 17. století.

The title in English:

„Who are the holy angels, how kind they are to people“: the Themes of the Angel in the Czech Literature of the Baroque Period

Abstract in English

Using two examples of Czech texts of the Baroque period the article shows the way how the theme of angels and respect for the angels was used for religious educational goals. *Theatrum divinum* (1616) by a non-Catholic - M. Konečný is an encyclopedia based on the vision of the world as God's theatre which describes in six acts (6 days of the creation of the world) the form of macro- and microcosm. The belief in angels is the part of this vision and its interpretation is illustrated by biblical examples.

The pious book about angels (1699) by the Jesuit V. B. Jestrábský captures the spirituality of the high Baroque period. It focuses on the mutual relationship between a man and an angel, cultivates the reader's piety, his ability to meditate and to pray. Jestrábský uses the contemporary idea of angels as man's guides to life also in the allegorical prose *Various visions of an ordinary peasant* (1710 or 1716).

The interpretation of the texts is based on a structural analysis and also attempts to characterize the author's strategy aimed to deepen the knowledge of a model recipient's faith. The contribution of this article can be seen in the fact that it analyses the chosen texts also from the point of view of their significant extra-literary function, it presents the methods and procedures that lead the model recipient to developing a respect for angels and thus to deepening his/her piety too.

Key words:

Baroque piety, religious educational literature, angel, *Theatrum divinum*, Matouš Konečný (1569 – 1622), *The pious book about holy angels*, Valentin Bernard Jestrábský (1630 – 1710), Czech literature, literature of the 17th century.

Tytuł po polsku:

„Kim są święci aniołowie, jak są dla ludzi uprzejmi [laskawi]”. Do tematu anioła w czeskiej literaturze okresu baroku

Abstract in Polish / Abstrakt v polštinie / Abstrakt po polsku:

Stosując dwa przykłady czeskich tekstów z okresu baroku, artykuł pokazuje sposób, w jaki temat aniołów i szacunek (cześć) dla aniołów używano do celów edukacyjno-religijnych (dydaktyczno-religijnych). *Theatrum Divinum* (1616) napisana przez nie-katolika Matouša Konečného (Mateusza Koniecznego) jest encyklopedią opartą o wizję świata jako teatru Boga, który opisuje w sześciu aktach (6 dni Stworzenia świata) formy makro- i mikro-kosmosu. Wiara w anioły jest częścią tej wizji a jej interpretację zilustrowano biblijnymi przykładami (przykładami z Biblii). *Nabożna księga o świętych aniołach* (1699) jezuita Valentin Bernarda Jestrábský'ego (Walentyń Bernarda Jastrzębskiego) przejmując duchowość wysokiego (wzniosłego) okresu baroku. Ona skupia się na wzajemnych relacjach pomiędzy człowiekiem i aniołem, kultuwy pobożność czytelnika, usprawnia jego zdolność do medytacji i modlitwy. Jestrábský (Jastrzębski) używa współczesnej mu koncepcji (idei) aniołów jako ludzkich przewodników w życiu także w alegorycznej prozie *Różne wizje zwykłego chłopca* (1710 albo 1716). Interpretacja tekstu opiera się na analizie strukturalnej, spróbowano też scharakteryzować strategię autorską mającą w zamierzeniu pogłębić poznanie wiary modelowego odbiorcy. Wkład artykułu można dostrzec w tym, że wybrane teksty wynikają także z punktu widzenia ich znaczących

funkcji pozaliterackich, prezentuje metody i praktyki, które wiodą modelowego odbiorcę do rozwijania szacunku do aniołów i tym samym także i do pogłębienia jego pobożności (religijności).

[Polski przekład: Marek Mariusz Tytko]

Słowa-klucze (Key words in Polish):

Barokowa pobożność, religijna literatura dydaktyczna, anioł, *Theatrum divinum*, Matouš Konečný (1569-1622), *Nabožná kniha o světych anjelach*, Valentin Bernard Jestřabský (1630-1710), literatura czeska, literatura XVII wieku.

Bibliography / Bibliografie / Bibliografia:

Primary bibliographical sources / Prameny / Bibliografia podmiotowa:

Konečný Matouš, *Theatrum divinum, to jest Divadlo boží, anjelům i lidem žádostivé*, 1616.

Drexel Jeremias, *Horologium auxiliaris tutelarum angelum*, 1623.

Jestřabský Valentin Bernard, *Kniha pobožná o svatých anjelích, v níž se vysvětluje, co jsou svatí anjelé, jak jsou na lidi laskaví, jak mnohá dobrodružství lidem činí a jak mají býti od lidí vážení a ctěni*, 1699.

Jestřabský Valentin Bernard, *Vidění rozličné sedláčka sprostného*, Ed. M. Kopecký, Uherský Brod 1973.

Secondary bibliographical sources / Literatura / Bibliografia przedmiotowa:

Bible. *Český ekumenický překlad*, Česká biblická společnost, Praha 1996.

Brückner Wolfgang, *Thesen zur literarische Symbol des sogenannt Erbaulichen*, [In:] *Literatur und Volk im 17. Jahrhundert : Probleme populärer Kultur in Deutschland. Wolfenbütteler Arbeiten zur Barockforschung*, Bd. 13, Teil 2, Wiesbaden 1985, s. 499-507.

Hordová Daniela, *Jan Ámos Komenský*, [In:] Zeman M. a kol., *Rozumět literatuře. Interpretace základních děl české literatury I*, SPN Praha 1986, s. 43-50.

Miko František, *Funkční a výrazový synkretismus v barokové literatuře* [In:] *Literární barok. Literatura XIII*. Bratislava 1971, s. 194-231.

Rulišek Hynek, *Postavy, atributy symboly. Slovník křesťanské ikonografie*, 2. vyd., Karmášek, České Budějovice, 2006 [heslo: Anděl].

Schlieper Andreas, *Himmliche Heerscharen. Eine Geschichte der Engel*, WJS Verlag, Wolf Jobst Siedler jr., Berlin 2006.

Vašica Josef, *České literární baroko. Příspěvky k jeho studiu*, Atlantis, Brno 1995.

Information about the Author:

Information about the Author in English:

Doc. PhDr. Hana Bočková, Dr. is an associate professor of Czech literature at the Department of Czech Literature and Library Studies of the Faculty of Arts at the Masaryk University in Brno since 2010. Her research field includes the history of older Czech literature, especially the early modern period, as well as editorial work and bibliography. She is the author of the monograph *Knihy nábožné a prosté. K nábožensky vzdělávací slovesné tvorbě doby barokní* [Plain and Pious. Books. Religious Educational Writings of the Baroque Period] (Brno 2009), she edited the texts *Nathanael Vodňanský z Uračova: Theatrum mundi minoris* [Nathanael Vodňanský of Uračov: Theatrum mundi minoris] (Brno 2001), *Oldřich Prefát z Vlkanova: Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny* [Oldřich Prefát of Vlkanov: The Pilgrimage from Prague to Venice and then from there by sea to Palestine] (Praha 2007), together with M. Čejka *Jan Blahoslav: Čtyři menší spisy* [Jan Blahoslav: Four shorter Treatises] (Brno 2014). She prepared eleven volumes of bibliographic listing *Literární kritika v denním tisku* [The criticism of literature in the daily press] (Brno 1987-1997).

Contact: bockova[at]phil.muni.cz

Informacja o autorce po polsku / Information about the Author in Polish:

Doc. PhDr. Hana Bočková, [Hanna Boczkowa], Dr., jest od 2010 r. docentką literatury czeskiej w Instytucie Literatury Czeskiej i Bibliotekoznawstwa na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Masaryka w Brnie. Zajmuje się dziejami literatury staroczeskiej [dawniej literatury czeskiej], szczególnie wczesnej nowożytności, jak również edytorstwem i bibliografistyką. Jest autorką monografii *Knihy nábožné a prosté. K nábožensky vzdělávací slovesné tvorbě doby barokní* [Księgi religijne i proste. Do religijnej twórczości dydaktycznej okresu baroku] (Brno, 2009), wydawniczo przygotowała teksty *Nathanael Vodňanský z Uračova: Theatrum mundi minoris* [Nathanael Wodniański z Uračov: Theatrum mundi minoris (Teatr świata pomniejszone)] (Brno, 2001), *Oldřich Prefát z Vlkanova: Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny* [Oldřich (Ulryk) Prefát z Wilkanowa: Droga z Prahy do Wenecji, i stąd potem przez morze aż do Palestyny] (Praha, 2007), wspólnie z M. Čejką (M. Czejką) *Jan Blahoslav: Čtyři menší spisy* [Jan Błogosław (Blahoslav): Cztery pomniejsze pisma (traktaty)] (Brno, 2014). Przygotowała jedenastę tomów bibliograficznego inwentarza (katalogu) *Literární kritika v denním tisku* [Krytyka literacka w prasie codziennej] (Brno 1987–1997). Kontakt: bockova[at]phil.muni.cz

[Polski przekład: Marek Mariusz Tytko]

Informace o autorce v češtině / Information about the Author in Czech:

Doc. PhDr. Hana Bočková, Dr., je od r. 2010 docentkou české literatury na Ústavu české literatury a knihovnictví Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Zabývá se dějinami starší české literatury, zejména období raného novověku, dále ediční prací a bibliografií. Je autorkou monografie *Knihy nábožné a prosté. K nábožensky vzdělávací slovesné tvorbě doby barokní* (Brno, 2009), edičně připravila texty *Nathanael Vodňanský z Uračova: Theatrum mundi minoris* (Brno, 2001), *Oldřich Prefát z Vlkanova: Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny* (Praha, 2007), spolu s M. Čejkou *Jan Blahoslav: Čtyři menší spisy* (Brno, 2014). Připravila jedenáct svazků bibliografického soupisu *Literární kritika v denním tisku* (Brno 1987–1997). Kontakt: bockova[at]phil.muni.cz

Informácie o autorke v slovenčine / Information about the Author in Slovak:

Doc. PhDr. Hana Bočková, Dr., je od r. 2010 docentkou českej literatúry v Ústave českej literatúry a knihovníctva Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne. Zaoberá sa dejinami staršej českej literatúry, najmä obdobia raného novoveku, ďalej edičnou prácou a bibliografiou. Je autorkou monografie *Knihy nábožné a prosté. K nábožensky vzdelávaci slovesné tvorbě doby barokní* (*Knihy náboženské a prosté. K nábožensky vzdelávacej slovesnej tvorbe doby barokovej*; Bmo, 2009), edične pripravila texty *Nathanael Vodňanský z Uračova: Theatrum mundi minoris* (*Nathanael Vodňanský z Uračova: Theatrum mundi minoris*; Bmo, 2001), *Oldřich Prefát z Vlkanova: Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny* (*Oldřich Prefát z Vlkanova: Cesta z Prahy do Benátek a odtiaľ potom po mori až do Palestíny*; Praha, 2007), spolu s M. Čejkou *Jan Blahoslav: Čtyři menší spisy* (*Jan Blahoslav: Štyri menšie spisy*; Bmo, 2014). Pripravila jedenáct svazků bibliografického soupisu *Literární kritika v denním tisku* (*Literárna kritika v dennej tlači*; Bmo 1987–1997). Kontakt: bockova[at]phil.muni.cz

[Slovenský preklad: Ivica Hajdučeková]

Информация об авторе по-русски / Справка об авторе на русском языке / Information about the Author in Russian:

Doc. PhDr. Ханна Бочкова, доктор философии; с 2010 г. доцент чешской литературы и библиотекведения на философском факультете Университета Масарика в Брно. Изучает историю старочешской литературы, в особенности ранний период, а также историю [старочешских] изданий и библиографику. Автор монографии *Knihy nábožné a prosté. K nábožensky vzdelávaci slovesné tvorbě doby barokní* [«Книги религиозные и обычные. О религиозной дидактической литературе эпохи барокко»] (Брно, 2009). Подготовила к изданию тексты *Nathanael Vodňanský z Uračova: Theatrum mundi minoris* [«Наганиел Воднянский из Урачова: *Theatrum mundi minoris*» (театр второстепенного мира)] (Брно, 2001), *Oldřich Prefát z Vlkanova: Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny* [«Олдржих Префат из Влканова: дорога из Праги в Венецию, а оттуда через море до Палестины»] (Прага, 2007); вместе с М. Чейка: *Jan Blahoslav: Čtyři menší spisy* [«Ян Благовослав: Четыре кратких письма / трактата»] (Брно, 2014). Подготовила [к изданию] 11-томный библиографический каталог *Literární kritika v denním tisku* [«Литературная критика в ежедневной прессе»] (Брно, 1987–1997). Kontakt: bockova[at]phil.muni.cz

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]

Інформація про автора / Довідка про автора українською мовою / Information about the Author in Ukrainian:

Doc. PhDr. Ганна Бочкова, доктор філософії; з 2010 року доцент чеської літератури в Інституті чеської літератури та бібліотекознавства на філософському факультеті Університету Масарика у Брно. Вивчає історію давньої чеської літератури, зокрема ранній новочасний період, а також історію книговидавання та бібліографістику. Автор монографії *Knihy nábožné a prosté. K nábožensky vzdelávaci slovesné tvorbě doby barokní* [«Книги релігійні та звичайні. Про релігійну повчальну літературу епохи бароко»] (Брно, 2009). Підготувала до видання тексти: *Nathanael Vodňanský z Uračova: Theatrum mundi minoris* [«Наганиел Воднянський з Урачова: *Theatrum mundi minoris*»]

(театр другорядного світу)] (Брно, 2001), *Oldřich Prefát z Vlkanova: Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny* [«Олдржих Префат зі Влканова: дорога з Праги у Венецію, а звідти через море до Палестини»] (Прага, 2007); разом із М. Чейка: *Jan Blahoslav: Čtyři menší spisy* [«Ян Благослав: Чотири коротких трактати»] (Брно, 2014). Підготувала [до видання] 11-томний бібліографічний каталог *Literární kritika v denním tisku* [«Літературна критика у щоденній пресі»] (Брно, 1987–1997). Kontakt: bockova[at]phil.muni.cz
[Український переклад: Надія Георгіївна Колошук]

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]